

IV. HAÇLI SEFERİ'NİN ARDINDAN BATI ANADOLU'DA MÜCADELE EDEN İKİ RAKİP: İSTANBUL LATİN KRALLIĞI VE İZNİK İMPARATORLUĞU

Yusuf AYÖNÜ*

Özet

Müslümanların Kudüs'teki hâkimiyetine son vermek gayesi ile Papa III. Innocentius'un çağrısıyla başlayan IV. Haçlı Seferi, Venedik Doçu Enrico Dandolo'nun müdahalesi ile hedefinden saparak Bizans İmparatorluğu üzerine yöneldi. 13 Nisan 1204 tarihinde İstanbul'u ele geçiren Latinler burada bir krallık kurdular. İstanbul'un düşmesinin ardından Bizans aristokrasisi tarafından kurulan devletler (İznik İmparatorluğu ve Epir Despotluğu) Latinlerle mücadeleye giriştiler. Bu iki devletten İznik İmparatorluğu elli yedi yıllık bir mücadelenin ardından 1261 yılında İstanbul'daki Latin hâkimiyetine son verdi. Bu makalede İstanbul Latin Krallığı ile İznik İmparatorluğu arasındaki münasebetler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul Latin Krallığı, İznik İmparatorluğu, Bizans, IV. Haçlı Seferi.

Abstract

After the Fourth Crusade Two Rivals Struggled in Western Anatolia: The Latin Empire of Constantinople and The Empire of Nicaea

The Fourth Crusade, began with call of the Pope Innocentius III to conquer Muslim-controlled Jerusalem, turned on the Byzantine Empire deviating from the original purpose as a result of intervention of Venice Doge Enrico Dandolo. Latins captured the Constantinople on 13 April 1204 and founded a kingdom. After the fall of the Constantinople successor states (The Empire of Nicaea and The Despotate of Epirus), founded by the aristocracy of the Byzantine, engaged in the fight against Latins. The Empire of Nicaea which one of these two states put an end to Latin domination in Constantinople in 1261 after fifty-seven years of struggle. In this article, relations between the Latin Empire of Constantinople and the Empire of Nicaea will be discussed.

Key Word: The Latin Empire of Constantinople, The Empire of Nicaea, Byzantine, The Fourth Crusade.

---

*Doç. Dr. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü

Dördüncü Haçlı Seferi (1202-1204), Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almak için düzenlenen fakat başarısız olan Üçüncü Haçlı Seferi'nin (1189-1192) bir neticesidir. 1198 yılı Ağustos'unda Papa III. Innocentius'un çağrısı ile hazırlıkları başlayan bu seferin amacı Ortadoğu'da Müslümanların en önemli merkezi durumundaki Mısır'ı ele geçirip Kudüs'ü kurtarmaktı¹. Genç ve ihtirash bir kişi olan Papa, Kudüs'ün tekrar ele geçirilmesi halinde bütün Hıristiyanların kendi egemenliği altında birleşeceğine inanmaktaydı². Papa III. Innocentius'un girişimleri ve I. Haçlı Seferi'nin meşhur vaizi Pierre L'Ermite gibi etkileyici konuşma kabiliyetine sahip Parisli bir gezgin vaiz olan Foulque de Neuilly'nin ateşli konuşmaları ile Haçlı Seferi çağrısı ilgi gördü. Thibaut, Blois Kontu Louis, Flander Kontu Baudouin, Geoffroi de Villehardouin ve Boniface de Montferrat gibi Avrupalı soylular haçı kabul ettiler³. Ancak daha birkaç yıl önce büyük masraflarla düzenlenen ve sonuçsuz kalan bir seferin ardından yenisinin masraflarının karşılanması ve sefere katılacak orduların Mısır'a nakledilmesi büyük bir sorundu. Zira Avrupalı soyluların bu büyüklükte bir deniz filosu yoktu. İşte bu noktada Venedik Cumhuriyeti'nin konuya dâhil olması, sözde kâfir Müslümanlar üzerine düzenlenecek bu seferin din kardeşi Hıristiyanlar üzerine yönelmesine sebep oldu.

Haçlı ordularının Mısır'a götürülmesinin tek yolu bu sayıda bir kuvveti taşıyabilecek gemilere sahip olan Venedik ile para karşılığı anlaşma yapmaktı. Venedik ile bu meseleyi görüşmekle görevlendirilen Geoffroi de Villehardouin 1201 yılı başında yaşlı Venedik Doçu Enrico Dandolo'nun sarayına gitti. Yapılan görüşmelerin ardından Nisan ayında taraflar arasında bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmaya göre 85000 gümüş mark karşılığında Venedik, atları ile birlikte 4500 şövalye ve bunların yardımcıları olan 9000 seyisi ve 20000 yaya askeri taşımak için gereken gemileri inşa etmeyi ve Haçlı askerlerinin bir yıllık yiyecek ihtiyacını karşılamayı kabul etti. Ayrıca Venedik Doçu ele geçirilecek toprakların yarısının kendilerine verilmesinin kabul edilmesi halinde bu sefere 50 gemi ve 7000 askerle katılabileceklerini bildirdi⁴.

1202 yılı Haziran ayından itibaren Haçlılar kararlaştırıldığı gibi Venedik'te toplanmaya başladı. Ancak sefere katılım beklenenden çok daha az oldu. Bu da Venedik'e ödenmesi gereken ücretin toplanmasını imkânsız hale getirdi. Nitekim tüm uğraşlara rağmen toplanan para Venedik sarayına gönderildiğinde 34000 mark

¹ David Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi (1202-04)*, Türkçe çev., Gürkan Ergin, İstanbul 2013, s.7.

² Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi*, İstanbul 1997, s.168.

³ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Türkçe çev., Fikret Işıltan, C.III, Ankara 1992, s.95-98; Demirkent, *a.g.e.*, s.168-169.

⁴ Runciman, *a.g.e.*, s.100; Demirkent, *a.g.e.*, s.169; John Julius Norwich, *Bizans*, Türkçe çev., Selen Hırçın Riegel, C.III, İstanbul 2013, s.158-159.

eksik vardı. Sefer başlamadan bitebilirdi. Ancak Enrico Dandolo kıvrak zekâsıyla bu durumu fırsata dönüştürdü. Uzun zamandır Dalmaçya bölgesinde Macarlarla yaptığı mücadelede üstünlük kuramayan Venedik, Haçlıların kendisine destek vermesi halinde borçlarını erteleyebileceği teklifinde bulundu. Bölgenin en önemli merkezi Zara ele geçirilirse buradan elde edilecek ganimetle seferin masrafları karşılanabilirdi. Hıristiyan bir kent üzerine sefere çıkılması teklifi Haçlılar arasında tartışmaya sebep olsa da sonunda bu teklifi kabul ettiler. Papanın itirazlarına rağmen Zara üzerine giden Haçlı ordusu şehri ele geçirdi ve yağmaladı (15 Kasım 1202). Beklenen ölçüde olmasa da elde edilen ganimet Haçlılar ve Venedik arasında pay edildi. Havaların sertleşmesi sebebiyle denize açılmanın tehlikeli olacağından Haçlılar kışı Zara'da geçirmeye karar verdiler⁵.

Haçlılar henüz Zara'da iken Champagne Kontu Thibaut'un 1201 Mart'ında ölmesi üzerine Haçlı ordusunun komutanlığına getirilen Boniface de Montferrat aracılığıyla Enrico Dandolo'ya bir mesaj geldi. Mesajı gönderen kişi 1195 yılında bir darbe ile Bizans tahtından indirildikten sonra kör edilerek hapse atılan sabık Bizans İmparatoru II. Isaakios Angelos'un oğlu Aleksios'tu. Bir şekilde hapisten kaçarak ablasının eşi olan Alman İmparatoru Philip von Schwaben'in yanına giden Aleksios, Enrico Dandolo'ya, Bizans tahtını geri alma konusunda yardımcı olmaları halinde Haçlıların Venedik'e olan borçlarını ödemeyi, Mısır üzerine düzenlenecek sefer için gerekli olan para ve erzakı temin etmeyi ve destek olarak 10000 kişilik bir Bizans birliğini vermeyi taahhüt ediyordu⁶. Bu teklif daha en başından itibaren ticarî bağlantıları olan Mısır üzerine bir sefer düzenlenmesine pek sıcak bakmayan Venedik'in çıkarlarına son derece uygundu. Üstelik seferin Bizans başkenti üzerine yönelmesi Venedik açısından ticaret imtiyazlarını elde etmek istediği İstanbul'un kontrol altına alınması anlamına geliyordu. Ayrıca Enrico Dandolo bu sayede Bizans yönetiminin 1171 ve 1182 yıllarında soydaşlarına reva gördüğü zulmün intikamını da alabilecekti⁷. Tıpkı Zara üzerine gitme konusunda olduğu gibi İstanbul'a karşı düzenlenecek sefere de haçlıların bir kısmı karşı çıktı. Kudüs'ün kurtarılması için önce İstanbul'a gidilmesinin gerekli olduğunu ifade eden Enrico

⁵ Runciman, *a.g.e.*, s.101-102; Demirkent, *a.g.e.*, s.172; Norwich, *a.g.e.*, s.160-161.

⁶ Runciman, *a.g.e.*, s.104; Demirkent, *a.g.e.*, s.172; Norwich, *a.g.e.*, s.161-162.

⁷ Nicetas Choniates, *O City of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*, Translated by Harry J. Magoulias, Detroit 1984, s.140-141; Türkçe çev., Işın Demirkent, *Niketas Choniates'in Historia'sı (1180-1195)*, İstanbul 2006, s.32; William of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, II, Translated and Annotated by Emily Atwater Babcock and A. C. Krey, Columbia University press, New York 1943, s.464-465; ayrıca bkz., Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara 1991, s.360, 366; Charles M. Brand-Anthony Cutler, "Andronikos I Komnenos", *ODB*, C.1, Oxford 1991, s.94; Cem Kayaoğlu, *Bizans İmparatorluğu ve Batı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2013, s.69 vd., 87-88.

Dandolo, Boniface'in de desteğiyle büyük çoğunluğu ikna etmeyi başardı. Böylece kutsal topraklara gitmek üzere planlanan bu sefer Bizans üzerine yönelmiş oldu.

25 Nisan 1203 tarihinde Zara'ya gelen Aleksios burada Haçlılar tarafından imparator ilan edildi. Bundan sonra denize açılan Haçlı donanması 24 Haziran 1203'de İstanbul'a ulaştı. İmparator III. Aleksios onları çeşitli vaatlerle geri çekilmeye ikna etmeye çalışsa da başarılı olamadı. Galata'dan karaya çıkan Haçlılar Haliç'e girişi kapayan zinciri kırdıktan sonra donanmalarını Haliç'e soktular. Haliç'in zayıf surlarına saldırıya geçen Haçlıların surda gedik açması üzerine telaşa kapılan imparator, ailesi ve yanına aldığı hazinesi ile birlikte İstanbul'dan kaçtı. Bunun üzerine Bizanslılar II. Isaakios'u hapisten çıkartarak yeniden tahta oturtular. Bu gelişme üzerine Haçlılar saldırıyı durdurdular. Şimdiye kadar her şey Enrico Dandolo'nun planladığı şekilde yürüyordu. Aleksios'a verdikleri sözü yerine getirmişlerdi ve sabırsızlıkla kendilerine vaat edilen ödülü bekliyorlardı. Nitekim II. Isaakios ile yapılan görüşmede Geoffroi de Villehardouin, Aleksios'un kendileri ile yaptığı antlaşmanın imparator tarafından tasdik edilmesini, aksi takdirde yanlarında bulunan oğlunu göndermeyeceklerini ifade etmişti. II. Isaakios istemeyerek de olsa çok ağır maddeler içeren antlaşmayı onaylamak zorunda kaldı. 1 Ağustos 1203 tarihinde Ayasofya'da yapılan törenle müşterek imparator ilan edilen Aleksios nihayet amacına ulaştı. Ancak verdiği sözleri yerine getirmesi imkânsız görünüyordu. Boşalmış Bizans hazinesinde söz verilen miktarın yarısını dahi ödeyebilecek para yoktu. Ancak daha da önemlisi Roma kilisesinin üstünlüğünün kabul edilmesine yönelik baskılar Latinlerden nefret eden başkent ahalisinin ve din adamlarının tepkisini çekiyordu. Haçlıların baskılarından bıkan IV. Aleksios söz verdiği parayı ödemesi için Paskalya'ya kadar süre verilmesini istedi. Onun bu önerisi, aylarca beklemek istemeyen Haçlıları öfkeliyordu. Hiç şüphesiz IV. Aleksios surların dışındaki köyleri yağmalayan ve başkentte huzursuzluk çıkaran Haçlılardan bir an önce kurtulmak istiyordu. Ancak elinden gelen bir şey yoktu. Nihayet Haçlıların küstahlıklarından bıkan başkent halkı Ayasosya'da toplanarak imparatorun tahttan indirilmesini istedi. Bunun sonucunda imparator, en yakın adamlarından Aleksios Murtzuplos tarafından yakalanarak hapsedildi ve orada öldürüldü. Bundan birkaç gün sonra da babası II. Isaakios öldü⁸.

Elbette ki bu taht değişikliği, II. Isaakios ve IV. Aleksios'un Haçlılarla yaptığı antlaşmayı geçersiz hale getiriyordu. Bu durumda en mantıklı davranış uzun zamandır Venedik Doçu tarafından önerilen çözüm yolunun takip edilmesi idi. Yani İstanbul'un zapt edilerek Batılı birisinin imparator ilan edilmesi⁹.

⁸ Demirkent, *a.g.e.*, s.172-176; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.384 vd.; Norwich, *a.g.e.*, s.162-166.

⁹ Runciman, *a.g.e.*, s.107; Demirkent, *a.g.e.*, s.176.

13 Nisan 1204 tarihinde Haçlılar tarafından ele geçirilen Bizans başkenti üç gün boyunca yağmalandı. Bütün kiliseleri, manastırları, sarayları ve kütüphaneleri talan edilen şehir tarihin o zamana dek tanık olduğu en büyük yıkım ve tahribata sahne oldu. Ganimet hırsı ile gözleri dönen Haçlı askerleri yanlarında götürebilecekleri her türlü değerli eşya ve sanat eserini toplarken götüremeyeceklerini tahrip ettiler. Din adamları ise cahil askerlerin dindaşlarına yaptıkları işkence, kıyım ve tecavüzlere engel olmak yerine kiliselerdeki kutsal emanetleri soymakla meşguldü. Bu vahşet ve tahribin ardından harabe haline gelen dünyanın en görkemli ve zengin kenti, 1261 yılında Latinlerin elinden geri alınsa da kayıpların telafisi asla mümkün olmadı. Şehir ancak Osmanlı hâkimiyeti döneminde kısmen de olsa eski ihtişamına tekrar kavuşabildi¹⁰.

Seferin Mısır yerine Bizans üzerine yönelmesinde başrolü oynayan Venedik Doçu Enrico Dandolo, Bizans toprakları üzerinde yeni düzenin kurulmasında da belirleyici oldu. 1204 Mart'ında İstanbul önlerinde Haçlılar ile Venedik arasında yapılan antlaşmanın maddelerine uygun olarak yapılan paylaşımda aslan payı Venedik'in oldu¹¹. İlk olarak bir imparatorun belirlenmesi gerekiyordu. Haçlı orduları başkomutanı olması münasebetiyle bu makam için en güçlü aday Boniface de Montferrat'tı. Ancak Venedik, sonraki planlarını uygularken kendisine sorun çıkartabilecek güçlü bir kişinin tahta oturmasını istemiyordu. İmparatorun belirlenmesi için altı Frank ve altı Venedikliden oluşan heyet toplandığında Franklar arasındaki görüş ayrılığı Venediklilerin işini kolaylaştırdı ve Enrico Dandolo, Flander Kontu Boudoin'in seçilmesini sağladı. Boudoin'in imparatorluk tacını giymesi yapılan anlaşmaya göre patriğin Venedikliler arasından birisi olmasını gerektiriyordu ve bu nedenle İstanbul'un ilk Latin patriği olarak Venedikli Thomas Morisini seçildi¹².

---

¹⁰ Geffroy Villahadouin, *Joinville and Villehardouin Chronicles of the Crusades*, İng. çev., M.R.B. Shav, Penguin Boks 1977, s.92; Türkçe çev., Ali Berktaş, *Konstantinopolis'te Haçlılar*, İstanbul 2001, s.94; Niketas, s.314 vd., 321 vd.; Türkçe çev., Işın Demirkent, *Niketas Kboniates'in Historia'sı (1195-1206)*, İstanbul 2004, s.147 vd., 161 vd.; Robert de Clari, *İstanbul'un Zaptı (1204)*, Türkçe çev., B. Akyavaş, Ankara 1994, s.13 vd.; ayrıca bkz., Donald M. Nicol, "The Fourth Crusade and the Greek and Latin Empires, 1204-1261", *CMH*, IV, I, 1966, s.275 vd.; Demirkent, *a.g.e.*, s.176-179.

¹¹ David Jacoby, "The Latin Empire of Constantinople and the Frankish States in Greece", *The New Cambridge Medieval History*, C.V, 1198-1300, Ed. David Abulafia, Cambridge 2008, s.525; Filip Van Tricht, *The Latin Renovatio of Byzantium, The Empire of Constantinople (1204-1228)*, İng çev., Peter Longbottom, Leiden-Boston 2011, s.41 vd.

¹² Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.390-391; Robert Lee Wolff, "The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261", *Studies in the Latin Empire of Constantinople*, London 1976, s.189; Tricht, *a.g.e.*, s.46-47.

İstanbul'daki Latin Krallığı'nın imparatoru unvanını taşıması sebebiyle tüm Bizans arazisinin dörtte biri I. Baudoin'e bırakıldı. Geriye kalan toprakların yarısı Venedik'e ait olacaktı. Diğer yarısı ise Haçlı şövalyeleri arasında pay edilecekti. Baudoin'e bırakılan topraklar İstanbul'un sekizde beşini, Trakya'yı, İstanbul Boğazı'nın her iki sahilini, Çanakkale, Midilli, Sakız ve Sisam adaları da dâhil olmak üzere Kuzeybatı Anadolu'yu içermekteydi. Boniface de Montferrat, Selanik, Makedonya'nın Selanik'e yakın kısımları ve Tesalya'yı kapsayan bir krallık kurdu. Selanik'ten Atina'ya doğru yürüyen Boniface, Attika ve Boeotia'nın hâkimiyetini Fransız Othon de la Roche'a bıraktı. Guillaume de Champlitte ve yeğeni Godfroi Villehardoin'e ise Peloponnes bölgesi bırakıldı¹³. Bunların dışında Haçlı liderleri imparatorluğun diğer illerini de zapt ederek aralarında paylaşmayı düşünüyordu. Hatta bu amaçla aralarında bir bölüşme antlaşması dahi imzalamışlardı. Bu antlaşmaya göre Yunanistan, Ege Adaları ve Anadolu'daki Bizans toprakları aralarında bölüşülecekti. Bu paylaşımında en karlı çıkan taraf uzun yıllardır topraklarında ticarî faaliyetlerde bulunduğu Bizans İmparatorluğu'nu en iyi tanıyan Venedikliler oldu. Venedik, İstanbul'un sekizde üçünü, Peloponnes'te Koron ve Modon'u, Adriyatik'te Dyrrhakhion ve Ragusa'yı, Gelibolu, Tekirdağ ve Ereğli ile son olarak Edirne'yi aldı. Görüldüğü üzere Venedik'in stratejisi en önemli liman kentlerine ve adalara hâkim olmak üzerine kurulmuştu¹⁴.

İstanbul'un düşmesinin ardından şehri terk eden Bizans soyluları, Latinler tarafından imparatorluğun henüz ele geçirilmemiş bölgelerine giderek buralarda Bizans'ın devamını sağlayan devletler kurdular. III. Aleksios Angelos'un damadı I. Theodoros Laskaris İznik'te, Mihail Dukas Epir'de hâkimiyetlerini tesis ettiler. IV. Haçlı Seferi'nin doğrudan bir sonucu olmamakla birlikte İstanbul'un Latinler tarafından işgal edilmesinden kısa bir süre önce I. Andronikos Komnenos'un torunları Aleksios ve David, halaları Gürcü Kraliçesi Thamara'nın desteğiyle Trabzon'u ele geçirerek Trabzon İmparatorluğu'nu kurdular¹⁵.

¹³ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.390-392; Alexander Alexandrovich Vasiliev, *History of the Byzantine Empire*, C.II, Wisconsin 1972, s.506.

¹⁴ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.391; Jacoby, *a.g.m.*, s.525 vd.; Demirkent, *a.g.e.*, s.180; Norwich, *a.g.e.*, s.169-170.

¹⁵ Bizans'ın devamını sağlayan bu devletler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Michael Angold, *A Byzantine Government in Exile Government and Society under the Laskarids of Nicaea (1204-1261)*, Oxford 1975; Alice Gardner, *The Laskarids of Nicaea The Story of an Empire in Exile*, Amsterdam 1964; Nicol, *The Despotate of Epirus (1204-1267)* Oxford 1957; aynı yazar, "The Fourth Crusade", s.275-330; aynı yazar, "Apo tèn Alôsê ôs tèn Anaktêsê tês Kônstantinoupolleôs (1204-1261)", *HHelE*, C.9, Atina 1980, s.76-106; Helen Glykatzi Ahrweiler, "L'Experience Nicéne", *DOP*, 29, (1975), s.23-40; aynı yazar, "Hê Aftokratoria tês Trapezountos", *HHelE*, C.9, Atina 1980, s.325-331; Jacob Philipp Fallmerayer, *Geschichte des Kaisertums von Trapezunt*, Münih 1827/ Hildeheim 1964; Anthony Bryer, *The Empire of*

Bizans'ın gerçek varisi olduğu iddiasıyla imparatorluk unvanı üzerinde hak iddia eden bu üç siyasi gücün de ortak amacı imparatorluğun mirasına sahip çıkmaktı. 1230 yılında Theodoros Komnenos Doukas'ın Meriç kıyısında Bulgar Çarı II. Ivan Asen karşısında mağlup olmasıyla ağır bir darbe alan Epir Despotluğu, bundan sonra pek varlık gösteremedi¹⁶. İznik İmparatorluğu ve Selçuklular karşısında geri çekilmek zorunda kalan Trabzon İmparatorluğu ise Orta ve Batı Karadeniz'deki hâkimiyet sahalarını kaybetti ve Trabzon ve etrafını içine alan küçük bir bölgede hâkimiyetini devam ettirebildi. Bu devletler içerisinde amacına ulaşan, I. Theodoros Laskaris tarafından kurulan İznik İmparatorluğu oldu. I. Theodoros Laskaris'in İznik'i devlet merkezi olarak seçmesinden dolayı tarihçiler tarafından İznik İmparatorluğu olarak adlandırılan¹⁷ bu devlet, eski başkentten yeniden ele geçirilmesine kadar geçen süre boyunca imparatorluğun tüm kurum ve geleneklerinin muhafaza edildiği bir sığınak oldu¹⁸.

Bizans başkentinin düşmesinin ardından ailesi ile şehri terk ederek Bithynia bölgesine gelen I. Theodoros Laskaris'in Bizanslı unsurlar tarafından meşru imparator olarak tanınması ancak 1206 yılında oldu. İki yıl sonra da, İznik'te patriklik makamına getirdiği Mikhail Autoreianos'un elinden imparatorluk tacını giydi¹⁹. I. Theodoros Laskaris, devletin kuruluş aşamasında etrafını saran güçlü düşmanlarla mücadele etmek zorunda kaldı. Fakat o, sahip olduğu meziyetler ve göstermiş olduğu insanüstü çaba ile tüm rakiplerini alt ederek Batı Anadolu'da güçlü bir devlet kurmayı başardı. İlk olarak IV. Haçlı Seferi'nin ardından merkezî otoritenin ortadan kalkması sonucu buldukları bölgelerde bağımsız idare kurmak

---

Trebizond and the Pontos, London 1980; William Miller, *Trebizond, The Last Greek Empire of the Byzantine Era 1204-1461*; aynı yazar, "The Empire of Nicaea and the Recovery of Constantinople", *CMH*, C.IV, Cambridge 1923, s.478-516; Vasiliev, "The Foundation of the Empire of Trebizond (1204-1222)", *Speculum*, XI (1936), s.3-57; Tryfôn Evangelidês, *Istoria tês Trapezountos apo tôn Arkehaiotatôn Khronôn mekbrî tôn Kathêmas*, Odêssos 1898; Edward Gibbon, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*, VI, London 1913, s.420 vd.; O. D., Lampsidês, "Peri tên İdrysin tou Kratous tôn Megalôn Komnênôn" *AP*, 31 (1971-1972), s.3-18; aynı yazar, "Apopseis epi tou Kratous tôn Megalôn Komnênôn", *AP*, 24 (1961), s.14-34; Khrêstos Samouêlidês, *Historia tou Pontiakou Hellênismou*, 3. baskı, Atina 2002, s.64 vd.; A. A. Papadopoulos, "Aleksios I Komnênos", *MEE*, C.14, s.782; Savvides, "Trapezounta Aftokratoria (1204-1461)", *MGE*, C.51, Atina 1988, s.175-177.

¹⁶ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.403; Savvides, *Historia tou Vyzantio 1025-1461*, III, Atina 2004, s.117-118.

¹⁷ Ahrweiler, "Hê Aftokratoria tou Mikrasiatikou Hellênismou", *HHelE*, C.9, Atina 1980, s.107.

¹⁸ Clive Foss, *Nicea: A Byzantine Capital and its Praises*, Brookline, Massachusetts 1996, s.57-72.

¹⁹ Judith Herrin, *Bizans Bir Ortaçağ İmparatorluğu'nun Şaşırtıcı Yaşamı*, Türkçe çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul 2010, s.367.

isteyen yerel hâkimlerin faaliyetlerine son vermek gerekiyordu²⁰. Ancak bu yerel hâkimlerin oluşturduğu tehlike dışarıdan gelen tehditlerle karşılaştırıldığında önemsiz kalmaktaydı. Nitekim İznik İmparatorluğu, aralarında antlaşmalar yaparak ittifak kuran İstanbul Latin Krallığı, Trabzon İmparatorluğu ve Türkiye Selçuklu Devleti tarafından her yönden çevrilmiş durumdaydı²¹.

Bu rakipler içerisinde ilk olarak harekete geçen Latinler oldu. Edremit ve civarındaki bölgelerin verildiği I. Baudoin'ın kardeşi Henri de Flandre ve Louis de Blois, 1204 yılı sonunda harekete geçtiler. Manyas Gölü'nün güneyindeki Poimananon'da²² taraflar arasında meydana gelen savaşta mağlup olan I. Theodoros Laskaris, Bithynia bölgesinin sahil kesimlerini ve Bursa'yı kaybetti. İznik ordusu karşısında rahat bir galibiyet kazanan Latinlerin sonraki hedefi İznik idi. I. Theodoros Laskaris'in henüz kuruluş aşamasındaki devleti yok olma tehlikesi ile karşı karşıyaydı. Ancak bu sırada Balkanlarda Bulgar Çarı Kaloyan'ın Latinlere karşı saldırıya geçmesi üzerine Anadolu'daki kuvvetler derhal geri dönmek zorunda kaldı²³.

Bulgar Çarı Kaloyan'ın İstanbul Latin Krallığı'na karşı harekete geçmesinde etkili olan kişi sabık İstanbul patriği olan ve o sırada Bulgar ülkesinde bulunan Iôannês Kamatêros idi. Patrik, Bulgar Çarı'nı Balkanlardaki Ortodoks nüfusu Katolik Latinlerin baskı ve zulmünden kurtarmak için harekete geçmeye hatta Latinlerin Balkanlardaki hâkimiyetine son vermekle kalmayıp İstanbul üzerine giderek burasını kurtarmaya ikna etmişti. Elbette ki, Çarın tek düşüncesi

---

²⁰ Menderes vadisindeki bölgelere hâkim olan Manuel Mavrozomes, Milet yakınındaki Sampson'da hâkimiyet kuran Sabbas Asidenos ve XII. yüzyılın sonlarından itibaren Philadelphia (Alaşehir) bölgesinde faaliyetlerde bulunan Theodoros Mangaphas'ın faaliyetleri ile ilgili olarak bkz., Geörgios Akropolitês, *Khronikê Syngrafê*, yay., Antônios D. Panagiôtou, Atina 2003, s.33-35; Niketas, s.219-220, 231, 331, 343, 350; Türkçe çev., Demirkent 2006, s.202 vd., 210; Demirkent, 2004, s.184, 210-211, 226; ayrıca bkz., Savvides, *Vyzantina Stasiastika kai Astonomistika Kinêmata sta Dôdekanêsa kai stê Mikra Asia 1189-1240*, Atina 1987, s.173-190, 231-245, 246-251; aynı yazar, *Byzantium in the Near East: its relations with the Seljuk sultanate of Rum in Asia Minor, the Armenians of Cilicia and the Mongols, A.D. c. 1192-1237*, Selanik 1981, s.59 vd.; I. Kordatos, *Historia tês Vyzantinês Aftokratorias, (1204-1453)*, C.II, Atina 1960, s.40; Charles M. Brand, "Theodore Mankaphas", *ODB*, C.2, New York-Oxford 1991, s.1286-1287; aynı yazar, "Asidenos, Sabbas", *ODB*, C.1, s.207; Alexander Kazhdan "Mavrozomes", *ODB*, C.2, s.1319-1320; Yusuf Ayönü, "Batı Anadolu'da Bizanslı Yerel Hâkimlerin Bağımsızlık Hareketleri (XII. Yüzyılın Sonları ve XIII. Yüzyılın Başlarında)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 42 (2007), s.141-154.

²¹ Akropolitês, s.39-41; krş., Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.396-397.

²² "Eski Manyas (şimdi Soğuksu) köyü", bkz., Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul 1993, s.670.

²³ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.394; Norwich, *a.g.e.*, s.176; Wolff, *a.g.m.*, s.202.

Balkanlardaki Latin varlığına son vermek değildi. Hiç şüphesiz İstanbul'u kurtarıp Bizans tahtına oturmanın hayallerini de kurmaktaydı²⁴.

15 Nisan 1205 tarihinde Edirne yakınında vuku bulan savaşta Kaloyan, Kuman süvarileri ile desteklediği ordusuyla Latinleri tam anlamıyla bozguna uğrattı. Savaş sırasında esir edilen İmparator I. Baudoin, Bulgar Çarı'nın emri ile katledildi. Baudoin'in ardından kardeşi Henry imparator oldu²⁵.

İstanbul Latin Krallığı'nın Bulgarlar tarafından mağlup edilmesi yalnızca Trakya ve Makedonya'daki Ortodoks nüfus açısından değil aynı zamanda İznik İmparatorluğu açısından da hayati önem taşımaktaydı. Bu savaş iki devletin kaderi üzerinde etkili oldu. İstanbul'daki Latinlerin gücünü neredeyse tamamen bitirirken, İznik İmparatorluğu'nu yok olmaktan kurtardı. Bu yenilgi ile batı komşusunun oluşturduğu tehditten kurtulan I. Theodoros Laskaris, devletini organize etme fırsatı buldu. Nitekim I. Theodoros Laskaris'in İznik'e hâkim olması bu savaştan sonra 1206 yılında oldu. İznik'i devletin merkezi yapan Theodoros, tüm Bizans kurumlarını burada yeniden vücuda getirmeyi düşündüğünden İstanbul'un düşmesinin ardından Bulgaristan'a kaçan Patrik Ióannês Kamatêros'u İznik'e davet etti. Patrik bu daveti kabul etmeyince Laskaris, 1208 yılında Mikhaïl Autoreianos'u İznik'te patriklik makamına getirdi ve onun elinden imparatorluk tacını giydi. Böylece İznik, sürgündeki imparatorluğun siyasi ve dinî merkezi haline geldi²⁶.

Latinlerin Anadolu'daki tüm kazanımlarını kaybetmelerine sebep olan bu felaket I. Theodoros Laskaris'in işini oldukça kolaylaştırmışsa da bütün sorunları ortadan kaldırmamıştı. Nitekim Baudoin'in yerine geçen kardeşi Henry, İznik İmparatorluğu topraklarını ele geçirmek niyetindeydi. Ancak Bulgar tehdidi devam ederken bu planını gerçekleştirme mümkün değildi. Bu sebeple o, rakibi ile çatışmak yerine anlaşmayı tercih etti. Aslında batı sınırında sağlanacak sükûnete İznik İmparatorluğu'nun daha çok ihtiyacı vardı. Zira doğuda Türkiye Selçuklu Devleti ile önünde sonunda bir çatışma yaşanması kaçınılmaz görünüyordu. İznik yönetiminin Batı Anadolu'da sahip olduğu birçok kaleyi yıkmak zorunda kaldığı bu antlaşma ile her iki tarafta tüm dikkatini diğer rakiplerine verebildi²⁷.

1211 yılında Selçuklulara karşı kazandığı zafer I. Theodoros Laskaris'e Henry ile tekrar mücadeleye girişme cesareti verdi²⁸. İznik imparatorunun niyeti sahip

²⁴ Vasiliev, *a.g.e.*, s.509.

²⁵ Vasiliev, *a.g.e.*, s.509-510; Wolff, *a.g.m.*, s.203.

²⁶ Vasiliev, *a.g.e.*, s.510-512.

²⁷ Vasiliev, *a.g.e.*, s.514; Ernst Gerland, *Geschichte der Kaiser Balduin I und Heinrich 1204-1216*, s.102-114.

²⁸ Grêgoras, s.46 vd.; Akropolîtês, s.37 vd.; İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ye Fil-Umuri'l-Ala'ye*, yay., A. Sadık Erzi, Ankara 1956, s.103 vd.; Türkçe çev., Mürsel Öztürk, I, Ankara 1996, s.122 vd.

olduğu güçlü donanma ile İstanbul'a saldırmaktı. Onun bu düşüncesi Henry'yi oldukça tedirgin etmişti. Latinler ve Selçuklulara karşı topraklarını korumayı başaran I. Theodoros Laskaris Anadolu'daki tüm Bizanslı unsurların desteğini ve takdirini kazanmıştı. Şimdi ise Bizans başkentini günahkâr Latinlerden geri alma teşebbüsü herkesi heyecanlandırmıştı. Fakat Bizans başkentini kurtarmaya yönelik bu ilk teşebbüs başarısızlıkla sonuçlandı. Çünkü İznik İmparatorluğu henüz bu amaca ulaşabilecek kadar güçlü değildi. Anadolu içlerine doğru ilerleyen Henry karşısında 15 Ekim 1211 tarihinde Rhyndakos (Adırnaz Çayı) yakınında mağlup olan I. Theodoros Laskaris daha sonra Bergama üzerinden Kemalpaşa (Nymphaion)'ya doğru ilerleyen Latinler tarafından bir kez daha mağlup edildi. Ancak bir kez daha Bulgarların müdahalesi ile Henry ordusuyla geri dönmek zorunda kaldı. 1214 yılında İstanbul Latin Krallığı ile İznik İmparatorluğu arasında Kemalpaşa'da bir barış antlaşması yapıldı. Edremit'e kadar olan kuzeybatı sahillerini alan Latinler son elde ettikleri yerler de dâhil olmak üzere Selçuklu topraklarına kadar olan bölgeleri İznik İmparatorluğu'na bıraktı. Latinlere önemli bir toprak kazancı sağlamayan bu antlaşma ile iki devlet arasındaki sınır kesin olarak belirlendi²⁹.

1216 yılında İmparator Henry henüz genç yaştaiken öldü. Onun gibi başarılı bir liderin ölümüyle İznik İmparatorluğu tehlikeli bir düşmanından kurtulmuş oldu. Henry'nin yerine İstanbul'daki tahta oturan, kız kardeşi Yolanda'nın kocası Pierre de Courtenay onunla mukayese edilemeyecek kadar pasif bir kişilikti. 1222 yılında ise İznik İmparatorluğu'nun kurucusu I. Theodoros Laskaris öldü. Ancak İstanbul Latin Krallığı'ndan farklı olarak Theodoros'un halefi yalnızca İznik imparatorları değil tüm Bizans imparatorları arasında seçkin bir yere sahip olan Ioannes Vatatzes'ti³⁰.

III. Ioannes Vatatzes (1222-1254) döneminde İznik İmparatorluğu tüm dikkatini ve enerjisini batıdaki gelişmelere ve İstanbul'un geri alınmasına verdi. Ancak bu konuda tek rakibi Latinler değildi. Zira Epir Despotluğu ve Bulgar Çarlığı'nın da amacı aynıydı. Mikhail'in (1205-1215) ardından Epir tahtına oturan kardeşi Theodoros (1215-1230) topraklarını Latinler ve Bulgarlar aleyhine genişletmek düşüncesindeydi. I. Theodoros Laskaris döneminde İznik İmparatorluğu ile Epir Despotluğu arasında herhangi bir sürtüşme yaşanmamakla birlikte III. Ioannes Vatatzes döneminde durum değişmişti. Büyük idealleri olan Theodoros, Trabzon'daki soydaşları gibi imparatorluk iddiasında bulunacaktı³¹.

İmparator seçildiğinde Fransa'da olan Pierre, eşi Yolanda'yı deniz yolu ile İstanbul'a gönderdi. Kendisi ise Adriyatik'i geçerek Draç'ta ordusuyla karaya çıktı.

²⁹ Vasiliev, *a.g.e.*, s.516-517; Gerland, *a.g.e.*, s.218; Norwich, *a.g.e.*, s.177; Wolff, *a.g.m.*, s.209.

³⁰ Vasiliev, *a.g.e.*, s.517.

³¹ Vasiliev, *a.g.e.*, s.519.

Niyeti İstanbul'a kara yoluyla gitmekti. Ancak Epir dağlarında pusu kuran Theodoros tarafından mağlup edildi. Ordusundan pekçok askerle birlikte Pierre de esir alındı ve sonra da öldürüldü. Onun ölümünden sonra karısı Yolanda ölümüne kadar iki yıl (1217-1219) imparatorluğun başında kaldı³².

Theodoros Komnenos Doukas ve III. Ioannes Vatatzes'in ortak amacı İstanbul'daki Latin Krallığı'na son vermektir. Ancak Bizans'ın varisi iddiasındaki her iki lider de ortak hareket etmek yerine bağımsız olarak hareket etmekteydiler. Başka bir ifade ile bir yandan ortak idealleri doğrultusunda Latinlere karşı mücadele ederken aynı zamanda birbirlerinin rakibi durumundaydılar. 1220 yılında Beroia'yı, 1221 yılında da Serez ve Drama'yı ele geçiren Theodoros, 1224 yılında Latinlerin elinden Selanik'i aldı. Böylece hâkimiyet sahalarını Adriyatik'ten Adalar Denizi'ne kadar genişletmiş oldu. Selanik'i kendisine merkez yapan Theodoros, 1225 veya 1227 yılında kendisini Bizans imparatoru ilan ederek taç giydi. 1225 yılında İznik İmparatorluğu'nun elinden Edirne'yi alan Theodoros amacına bir adım daha yaklaşmıştı. Ancak 1230 yılında Bulgar Çarı II. Ivan Asen tarafından Klokotinitza savaşında mağlup ve esir edilmesi ile tüm hayalleri suya düşmüş oldu³³. Bu hezimetin ardından topraklarının bir kısmı Bulgarlar tarafından işgal edilen Epir Despotluğu, hem Latinler hem de İznik İmparatorluğu'nun ciddi bir rakibi olmaktan çıktı. Nitekim 1242 yılında III. Ioannes Vatatzes'in baskısına daha fazla dayanamayarak imparator unvanını kullanmayı bırakarak despot unvanını kullanmaya başladılar. 1246 yılında da Selanik İznik topraklarına katıldı³⁴.

III. Ioannes Vatatzes tahta oturduktan kısa bir süre sonra Anadolu'da Latinlerle mücadeleye girişti. Donanması sayesinde başta Archipelago, Sakız, Midilli, Sisam olmak üzere birçok adayı ele geçirdi. Ardından Rumeli'nde bir üs elde ederek İstanbul'u Avrupa tarafından da baskı altında tutmak için Edirne halkına Latin boyunduruğundan kurtulup kendi hâkimiyeti altına girmek isteyip istemediklerini sordu. Edirne üzerine bir ordu gönderip bu şehri savaşmadan ele geçirdi. Fakat buradaki hâkimiyeti pek uzun sürmedi. Theodoros Komnenos Doukas 1225 yılında Edirne üzerine yürüyerek İznik ordusunu geri çekilmek zorunda bıraktı ve şehre hâkim oldu. Bu gelişme III. Ioannes Vatatzes'in planlarını bozdu. Ancak Theodoros'un Edirne'deki hâkimiyeti uzun sürmedi. Onu mağlup eden II. Asen şehri ele geçirdi³⁵.

³² Angold, "Theodore Komnenos Doukas", *ODB*, C.3, Oxford 1991, s.2042; Vasiliev, *a.g.e.*, s.520; Jacoby, *a.g.m.*, s.530.

³³ Vasiliev, *a.g.e.*, s.524; Jacoby, *a.g.m.*, s.528.

³⁴ Alice-Mary Talbot-Alexander Kazhdan "Epirus, Despotate of," *ODB*, C.1, s.716.

³⁵ Nikêforos Grêgoras, *Rômaikê Historia*, C.I, (1204-1341), yay., Dêmêtrês Moshos, Atina 1997, s.36; krş., Vasiliev, *a.g.e.*, s.523; Wolff, *a.g.m.*, s.215.

1228 yılında Robert de Courtenay geride bir erkek evlat bırakmadan ölünce yerine henüz 11 yaşındaki erkek kardeşi Baudoin tahta oturdu. Yeni imparator henüz çocuk yaşta olduğundan bir naib atanması gerekmekteydi. Bulgar Çarı II. Ivan Asen kızı Helene ile Baudoin'ın evlendirilmesi ve damadı olacak imparatorun naipliğini üstlenme teklifinde bulundu. Ancak onun bu teklifi düşünülmeden reddedildi. Bu göreve layık görülen kişi Kudüs'ün eski kralı Jean de Brienne oldu³⁶. II. Ivan Asen, Theodoros Komnenos Doukas'ı mağlup etmesinin ardından İstanbul Latin Krallığı'na karşı III. Ioannes Vatatzes ve Selanik hâkimi Manuel Komnenos Doukas ile bir ittifak kurdu. Bu üç Ortodoks liderin amacı Katolik İstanbul Latin Krallığı'na son ve ölümcül darbeyi indirerek İstanbul'daki Latin işgaline son vermektir. 1235 yılında Gelibolu'da II. Asen ile III. Ioannes Vatatzes arasında bir antlaşma imzalandı. Ardından Asen'in kızı Helena ile Vatatzes'in oğlu Theodoros evlendirildi ve iki hanedan arasında akrabalık tesis edilmiş oldu. Aynı yıl, II. Ivan Asen ve III. Ioannes Vatatzes'in orduları İstanbul'u denizden ve karadan kuşattılar. 1235 kışında ara verilen kuşatma 1236'da tekrar başladı. Yaşlı Jean Brienne, Venedik gemilerinin de yardımıyla büyük bir gayretle şehri savunmaktaydı. Ancak Latinlerin daha fazla dayanacak güçleri kalmamıştı. Tam bu esnada Bulgar Çarı II. Ivan Asen aniden karar değiştirerek ittifakı bozdu. II. Asen, haklı olarak gücü tükenmekte olan zayıf İstanbul Latin Krallığı'ndan ziyade gelecekteki planları açısından İznik İmparatorluğu'nun daha tehlikeli bir rakip olacağını düşünmekteydi³⁷.

Bulgar Çarı yalnızca kuşatmayı kaldırmakla kalmadı, aynı zamanda antlaşma imzaladığı İstanbul Latin Krallığı'nın yanında yer aldı. 1236 yılında Batu Han idaresindeki Moğol ordularının Deşt-i Kıpçak sahasını istilaya başlamalarının ardından kalabalık Kuman toplulukları batıya doğru göç ederek Bulgar Krallığı topraklarına girdi. II. Ivan Asen 1237 yılı yazında topraklarına giren Kumanların arazilerinden geçerek Trakya'ya gitmelerine izin verdi. Bu Kuman topluluklarından bir kısmı İstanbul Latin Kralı II. Baudoin'ın hizmetine girdiler. 1237 yılı sonbaharında II. Ivan Asen, Kuman ve Latin kuvvetlerinin de yer aldığı ordusu ile İznik İmparatorluğu'nun Trakya'daki en önemli kalelerinden birisi olan Çorlu'yu kuşatma altına aldı. Ancak tam bu esnada Bulgar başkentinden kötü bir haber geldi. Tırnova'da çıkan salgın hastalık sebebiyle Çarın eşi, küçük oğlu ve göreve yeni gelen patrik hayatını kaybetmişti. Bu felaketi, III. Ioannes Vatatzes'e ihanet etmesi sebebiyle Tanrı'nın bir uyarısı olarak gören Asen Latinlerle yaptığı ittifaka son verdi. Ayrıca İznik İmparatorluğu ile özür mahiyetinde yeniden bir dostluk

³⁶ Norwich, *a.g.e.*, s.180.

³⁷ Vasiliev, *a.g.e.*, s.525; Norwich, *a.g.e.*, s.180.

antlaşması imzalandı. Asen'in ayrılmasına rağmen kuşatmayı devam ettiren Latin ve Kumanlar kısa bir süreliğine Çorlu'ya hâkim oldular³⁸.

1241 yılında Bulgar Çarı II. Ivan Asen, Selanik Despotu Manuel Komnenos Doukas ve İstanbul Latin Krallığı'nın Batı'daki en büyük destekçisi Papa IX. Gregorius öldü. Neredeyse bütün topraklarını kaybederek İstanbul'dan ibaret hale gelen Latin Krallığı düşmanlarının birbirleri arasındaki rekabetten yararlanarak ayakta kalmayı başarmıştı. Ancak şimdi gözünü İstanbul'a diken rakiplerden yalnızca bir tanesi geride kalmıştı³⁹. 1243 yılında Selçuklu ülkesini istila eden Moğolların kendi ülkesine de saldıracağından korkan III. Ioannes Vatatzes başta Selçuklu sultanı ile ittifak kurmak gibi bir takım önlemler almıştı. Ancak beklenin aksine Moğolların İznik topraklarına saldırmaması imparatoru rahatlatmış gibi doğudaki en büyük rakibi Selçukluların gücünün kırılmasıyla avantaj elde etmiş oldu⁴⁰. Artık tüm dikkatini batıdaki gelişmelere veren III. Ioannes Vatatzes, 1246 yılından Serez'i, Karasu ile Meriç Nehri arasındaki toprakları ve Batı Makedonya'nın büyük bir kısmını ele geçirdi. Ardından halkın daveti üzerine Selanik'e giden imparator savaşmadan şehre hâkim oldu. Nihayet 1253 yılında Epir Despotluğu'nu egemenliğini tanımak zorunda bırakan III. Ioannes Vatatzes açısından İstanbul'a giden tüm yollar ardına kadar açılmıştı⁴¹.

III. Ioannes Vatatzes İstanbul'daki Latin hâkimiyetine son vermek için gereken tüm şartları hazırlamıştı. Ancak Bizans'ı eski başkentine kavuşturma şerefi ne kendine ne de kendi soyundan birisine nasip oldu. Bizanslıların hayalini gerçekleştiren kişi 1258 yılı Kasım ayında II. Theodoros Laskaris'in (1254-1258) küçük yaştaki oğlu IV. Ioannes Laskaris'in müşterek hükümdarı olarak imparatorluk tacını takan VIII. Mikhaıl Palaiologos (1259-1282) olacaktır⁴². VIII.

³⁸ Norwich, *a.g.e.*, s.182-183; István Vásáry, *Cuman and Tatars Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans, 1185-1365*, New York 2005, s.64; Türkçe çev., Ali Cevat Akkoyunlu, *Kumanlar ve Tatarlar Osmanlı Öncesi Balkanlar'da Doğulu Askerler (1185-1365)*, İstanbul 2008, s.75-76; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.405; Wolff, *a.g.m.*, s.219-220.

³⁹ Norwich, *a.g.e.*, s.183.

⁴⁰ Grêgoras, s.67-68; *Akropolitês*, s.123-125; Georgios Pakhymeres, *Relations Historiques*, C.I, notlar Albert Failler Fransızca çev. Vitalien Laurent, Paris 1984, s.99, 187; ayrıca bkz., E. D. Murlat, *Essai de Chronographie Byzantine 1057-1453*, C. I, Bale, Geneve 1871, s.363; Franz, Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches, (1204-1282)*, III, München 1977, s.36-37, Reg. 1776; Dionysios A. Zakythnos, *To Vyzantion apo tou 1071 mekri tou 1453*, Atina 1972, s.106; Paris Gounaridês, "Ioannes III Doukas Vatatzês", *EHeE*, C.4, Atina 1985, s.168; Savvides, "Byzantium's Oriental Front in the First Part of the Thirteenth Century: The Empires of Nicaea and Trapezous (Trebizond) in view of the Seljuk and Mongol Menace", *VyzantinoTourkika Meletêmata*, Atina 1999, s.64; Angold, *Laskarids*, s.194; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.409; Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, Ankara 2014, s.252-255.

⁴¹ Norwich, *a.g.e.*, s.184-185; Wolff, *a.g.m.*, s.225-226.

⁴² Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.413.

Mikhail Palaiologos'un ilk başarısı Sicilya Kralı Manfred'in önderliğinde Balkanlarda kurulan ittifaka karşı elde ettiği zafer oldu. Kuman ve Selçuklu kıtalarıyla desteklenen İznik ordusu müttefik kuvvetlerini 1259 yılı sonbaharında Pelagonia'da tam anlamıyla hezimete uğrattı⁴³. Artık İstanbul'daki Latinlerin yardımına gelebilecek hiçbir kuvvet yoktu. VIII. Mikhail Palaiologos, İstanbul'a saldırmadan önce sahip olduğu güçlü donanma ile engel oluşturacak Venedik'e karşı onların en büyük rakibi Cenevizlilerle bir ittifak kurdu. 13 Mart 1261 tarihinde taraflar arasında Kemalpaşa'da imzalan ticaret ve savunma antlaşması şartlarına göre Ceneviz, İznik İmparatorluğu'na İstanbul kuşatması sırasında vereceği elli gemiden oluşan bir filo desteğine karşılık, ticarî imtiyazlara, vergi ve gümrük muafiyetlerine sahip olacaktı. Ayrıca İstanbul geri alındıktan sonra kendilerine Pazar yerleri tahsis olunacaktı⁴⁴. VIII. Mikhail böylece gereken tüm hazırlıkları tamamlamıştı. Ancak İstanbul'un geri alınması hiç beklenmedik bir şekilde kolay ve kayıpsız oldu. Bulgar sınırını kontrol etmek için emrindeki kuvvetlerle Trakya'ya gönderilen Aleksios Strategopoulos, İstanbul önlerinden geçerken surlarda asker olmadığını fark ederek ani bir baskın düzenleyerek 25 Temmuz 1261'de şehri ele geçirdi. 15 Ağustos 1261'de VIII. Mikhail Palaiologos düzenlenen büyük bir törenle İstanbul'a girdi⁴⁵.

Sonuç olarak, 13 Nisan 1204 tarihinde Haçlı ordularının Bizans başkenti İstanbul'u ele geçirmelerinden sonra kurulan İstanbul Latin Krallığı ile bu işgalin ardından I. Theodoros Laskaris tarafından İznik merkez olmak üzere kurulan İznik İmparatorluğu arasındaki ilişkiler doğal olarak dostane olmamıştır. Elli yedi yıl boyunca taraflar diğer düşmanlarıyla ilgilenebilmek için zaman zaman birbirleri ile barış yapmak zorunda kalsalar da ilişkiler çoğunlukla mücadele şeklinde olmuştur. Bu mücadelelerde başlangıçta güçlü konumda olan Latinler, Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'daki topraklarını işgal etmek için saldırı durumunda iken henüz Batı Anadolu'da güçlü bir şekilde yerleşememiş olan İznik İmparatorluğu savunma durumunda kalmıştır. Ancak iki rakip arasındaki denge, kısa süre içerisinde İznik İmparatorluğu lehine değişince roller de değişmiştir. Özellikle 1222 yılında İznik tahtına oturan III. Ioannes Vatatzes döneminde üstünlüğü tamamen ele geçiren İznik İmparatorluğu, Trakya ve Anadolu tarafından İstanbul'daki Latinleri kısaç altına almıştır. Bununla birlikte yarım asırlık hayali

⁴³ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.413-415; Nicol, *The Despotate of Epiros*, s.174-182; Deno John Geanakoplos, *Emperor Michael Palaeologus and the West 1258-1282 a Study in Byzantine-Latin Relations*, Cambridge-Massachusetts 1959, s.43 vd., 65 dipnot 77; Mark C. Bartusis, *The Late Byzantine Army Arms and Society, 1204-1453*, Philadelphia 1997, s.27.

⁴⁴ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.415; Bartusis, s.39; Wolff, *a.g.m.*, s.230.

⁴⁵ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s.415; Bartusis, *a.g.e.*, s.27.

gerçekleştiren kişi, Latinlere nihai darbeyi indirerek Bizans'ı eski başkentine kavuşturan VIII. Mikhail Palaiologos olmuştur.

Kaynaklar

- Ahrweiler, Helen Glykatzi, "L'Experience Nicéne", *DOP*, 29, (1975), s.23-40.
- Ahrweiler, Helen Glykatzi, "Hê Aftokratoria tês Trapezountos", *HHelE*, C.9, Atina 1980, s.325-331.
- Ahrweiler, Helen Glykatzi, "Hê Aftokratoria tou Mikrasiatikou Hellênismou", *HHelE*, C.9, Atina 1980, s.106-115.
- Akropolitês, Geörgios, *Khronikê Syngrafê*, yay., Antônios D. Panagiôtou, Atina 2003.
- Angold, Michael, *A Byzantine Government in Exile Government and Society under the Laskarids of Nicaea (1204-1261)*, Oxford 1975.
- Angold, Michael, "Theodore Komnenos Doukas", *ODB*, C.3, Oxford 1991, s.2042.
- Ayönü, Yusuf, "Batı Anadolu'da Bizanslı Yerel Hâkimlerin Bağımsızlık Hareketleri (XII. Yüzyılın Sonları ve XIII. Yüzyılın Başlarında)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 42 (2007), s.141-154.
- Ayönü, Yusuf, *Selçuklular ve Bizans*, Ankara 2014.
- Bartusis, Mark C., *The Late Byzantine Army Arms and Society, 1204-1453*, Philadelphia 1997.
- Brand Charles M.-Anthony Cutler, "Andronikos I Komnenos", *ODB*, C.1, Oxford 1991, s.94.
- Brand, Charles M., "Asidenos, Sabbas", *ODB*, C.1, s.207.
- Brand, Charles M., "Theodore Mankaphas", *ODB*, C.2, New York-Oxford 1991, s.1286-1287.
- Bryer, Anthony, *The Empire of Trebizond and the Pontos*, London 1980.
- Choniates, Nicetas, *O City of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*, Translated by Harry J. Magoulias, Detroit 1984; Türkçe çev., Işın Demirkent, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195)*, İstanbul 2006; Türkçe çev., Işın Demirkent, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, İstanbul 2004.
- Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri Tarihi*, İstanbul 1997.
- Dölger, Franz, *Regesten der Kaiserkunden des Oströmischen Reiches, (1204-1282)*, III, München 1977.
- Evangeliðês, Tryfôn, *Istoria tês Trapezountos apo tôn Arkhaiotatôn Khronôn mekbrî tôn Kathêmas*, Odéssos 1898.
- Fallmerayer, Jacob Philipp, *Geschichte des Kaisertums von Trapezunt*, Münih 1827/ Hildeheim 1964.
- Foss, Clive, *Nicaea: A Byzantine Capital and its Praises*, Brookline, Massachusetts 1996.
- Gardner, Alice, *The Lascarids of Nicaea The Story of an Empire in Exile*, Amsterdam 1964.

- Geanakoplos, Deno John, *Emperor Michael Palaeologus and the West 1258-1282 a Study in Byzantine-Latin Relations*, Cambridge-Massachusetts 1959.
- Geffroy Villahadouin, *Joimville and Villebardouin Chronicles of the Crusades*, İng. çev., M.R.B. Shav, Penguin Boks 1977; Türkçe çev., Ali Berktaş, *Konstantinopolis'te Haçlılar*, İstanbul 2001.
- Gerland, Ernst, *Geschichte der Kaiser Balduin I und Heinrich 1204-1216*, Homburg 1905.
- Gibbon, Edward, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*, VI, London 1913.
- Gounaridès, Paris, "Ióannes III Doukas Vatatzês", *EHelE*, C.4, Atina 1985, s.167-168.
- Grêgoras, Nikêforos, *Rômaikê Historia*, C.I, (1204-1341), yay., Dêmêtrês Moshos, Atina 1997.
- Herrin, Judith, *Bizans Bir Ortaçağ İmparatorluğu'nun Şaşırtıcı Yaşamı*, Türkçe çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul 2010.
- İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, yay., A. Sadık Erzi, Ankara 1956; Türkçe çev., Mürsel Öztürk, I, Ankara 1996.
- Jacoby, David, "The Latin Empire of Constantinople and the Frankish States in Greece", *The New Cambridge Medieval History*, C.V, 1198-1300, Ed. David Abulafia, Cambridge 2008, s.523-542.
- Kayaoğlu, Cem, *Bizans İmparatorluğu ve Batı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2013.
- Kazhdan, Alexander, "Mavrozomes", *ODB*, C.2, s.1319-1320.
- Kordatos, I, *Historia tês Vyżatinês Aftokratorias, (1204-1453)*, C.II, Atina 1960.
- Lampsidês, O. D., "Apopseis epi tou Kratous tôn Megalôn Komnênôn", *AP*, 24 (1961), s.14-34.
- Lampsidês, O. D., "Peri tên İdrysin tou Kratous tôn Megalôn Komnênôn" *AP*, 31 (1971-1972), s.3-18.
- Miller, William, "The Empire of Nicaea and the Recovery of Constantinople", *CMH*, C.IV, Cambridge 1923, s.478-516.
- Miller, William, *Trebizond, The Last Greek Empire of the Byzantine Era 1204-1461*, 1926.
- Muralt, E. D., *Essai de Chronographie Byzantine 1057-1453*, C. I, Bale, Geneve 1871.
- Nicol, Donald M., "The Fourth Crusade and the Greek and Latin Empires, 1204-1261", *CMH*, IV, I, 1966, s.275-330.
- Nicol, Donald M., *The Despotate of Epiros (1204-1267)* Oxford 1957.
- Nicol, Donald M., "Apo tên Alôsê ôs tên Anaktêsê tês Kônstantinoupolleôs (1204-1261)", *HHelE*, C.9, Atina 1980, s.76-106.
- Nicolle, David, *Dördüncü Haçlı Seferi (1202-04)*, Türkçe çev., Gürkan ergin, İstanbul 2013.
- Norwich, John Julius, *Bizans*, Türkçe çev., Selen Hırçın Riegel, C.III, İstanbul 2013.
- Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara 1991.

- Pakhymeres, Georgios, *Relations Historiques*, C.I, notlar Albert Failler Fransızca çev. Vitalien Laurent, Paris 1984.
- Papadopoulos, A. A., “Aleksios I Komnēnos”, *MEE*, C.14, s.782.
- Robert de Clari, *İstanbul'un Zaptı (1204)*, Türkçe çev., B. Akyavaş, Ankara 1994.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Türkçe çev., Fikret Işıltan, C.III, Ankara 1992.
- Samouëlidēs, Khrēstos, *Historia tou Pontiakou Hellēnismou*, Atina 2002.
- Savvides, Aleksios G. C., *Byzantium in the Near East: its relations with the Seljuk sultanate of Rum in Asia Minor, the Armenians of Cilicia and the Mongols, A.D. c. 1192-1237*, Selanik 1981.
- Savvides, Aleksios G. C., *Vyzantina Stasiastika kai Aftonomistika Kinēmata sta Dōdekanēsa kai stē Mikra Asia 1189-1240*, Atina 1987.
- Savvides, Aleksios G. C., “Trapezounta Aftokratoria (1204-1461)”, *MGE*, C.51, Atina 1988, s.175-177.
- Savvides, Aleksios G. C., “Byzantium’s Oriental Front in the First Part of the Thirteenth Century: The Empires of Nicaea and Trapezous (Trebizond) in view of the Seljuk and Mongol Menace”, *VyzantinoTourkika Meletēmata*, Atina 1999, s.49-69.
- Savvides, Aleksios G. C., *Historia tou Vyzantio 1025-1461*, III, Atina 2004.
- Talbot Alice-Mary-Alexander Kazhdan “Epirus, Despotate of;”, *ODB*, C.1, s.716-717.
- Tricht, Filip Van, *The Latin Renovatio of Byzantium, The Empire of Constantinople (1204-1228)*, İng çev., Peter Longbottom, Leiden-Boston 2011.
- Umar, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul 1993.
- Vásáry, István, *Cuman and Tatars Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans, 1185-1365*, New York 2005; Türkçe çev., Ali Cevat Akkoyunlu, *Kumanlar ve Tatarlar Osmanlı Öncesi Balkanlar'da Doğulu Askerler (1185-1365)*, İstanbul 2008.
- Vasiliev, Alexander Alexandrovich, “The Foundation of the Empire of Trebizond (1204-1222)”, *Speculum*, XI (1936), s.3-57.
- Vasiliev, Alexander Alexandrovich, *History of the Byzantine Empire*, C.II, Wisconsin 1972.
- William of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, II, Translated and Annotated by Emily Atwater Babcock and A. C. Krey, Colombia University press, New York 1943.
- Wolff, Robert Lee, “The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261”, *Studies in the Latin Empire of Constantinople*, London 1976, s.187-233.
- Zakythynos, Dionysios A., *To Vyzantion apo tou 1071 mekbri tou 1453*, Atina 1972.